

УДК 37.016:808.5:94(38+37)

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2022-104-2-52-63>

СПАДЩИНА РИТОРІВ ТА ОРАТОРІВ ДОБИ АНТИЧНОСТІ В ОРАТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА

О. В. Красницька

ORCID 0000-0002-0417-3318

У статті розглянуто історичний аспект становлення риторики як науки про ораторське мистецтво й красномовство. Проаналізовано спадщину риторів та ораторів доби Античності в ораторській діяльності сучасного викладача. Виокремлено основні положення праць давньогрецьких і давньоримських філософів, що складають основу нинішнього риторичного вчення та публічного мовлення. Представлено постаті кращих учителів риторики й ораторів Стародавньої Греції та Стародавнього Риму, які здійснили найбільший внесок у розвиток практики публічного мовлення.

Презентовано погляди Ісократу на риторичну силу знання, що розвиває мисленнєво-мовленнєві якості оратора, та майстерність виголошення публічної промови. Проаналізовано вчення Аристотеля як засновника науки риторики про мистецтво переконання, уміння оратора знаходити можливі способи переконання щодо кожного окремого предмету. Відображено три способи переконання (перші залежать від особистості оратора, другі – від слухача, треті – від самої промови) в ораторській діяльності сучасного викладача. Розкрито формулу публічного виступу. Наголошено на важливості характеристик аудиторії, з якою працює викладач.

Охарактеризовано постать Демосфена як оратора, який оволодів ораторським мистецтвом і красномовством через систематичні тренування, подолавши всі свої вади. З'ясовано, що основною метою його публічних виступів було переконання слухачів та зараження власними ідеями. Виділено цінні для сучасного викладача основні аспекти риторичного вчення Цицерона. Презентовано його погляди на постать оратора, визначено завдання (навчати, приносити насолоду, спонукати) й показано їх реалізацію в ораторській діяльності викладача. Відображено гармонійність у використанні оратором риторичних прийомів і змісту виступу. Представлено вчення Квінтіліана про риторичну науку гарно говорити, охарактеризовано його риторичні настанови оратору.

Ключові слова: викладач, оратор, ораторська діяльність, публічний виступ, риторика, ораторське мистецтво, красномовство.

Постановка проблеми у загальному виді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ораторська діяльність викладача вимагає його риторичної підготовки та риторичної освіченості. Адже саме через неї він впливає на аудиторію, з якою працює. У процесі проведення навчальних занять, виступів на наукових конференціях, семінарах, симпозіумах, навчально-методичних зборах, різноманітних освітніх і наукових заходах викладач виступає в ролі лектора, оратора, спікера. Для ефективності його публічного мовлення й забезпечення результативності ораторської діяльності важливого значення набувають риторичні знання та ораторські вміння.

Упродовж останніх тридцяти років риторика як наука відродилася в Україні й за кордоном. Опубліковано безліч книг, присвячених різнобічним аспектам майстерності публічного мовлення. Сьогодні проводяться десятки тренінгів, на яких слухачів навчають ораторському мистецтву й красномовству. Водночас ми маємо можливість спостерігати сотні успішних публічних виступів науковців, бізнесменів, політиків, акторів, журналістів, письменників, громадських діячів. Є багато прикладів, що надихають нас на зміни, досягнення успіху, покороення нових вершин у професійній діяльності.

Що лежить в основі успішності ораторської діяльності сучасної людини й зокрема викладача? Чому й до сьогодні так часто згадуються постаті Ісократ, Аристотеля, Демосфена, Цицерона, Квінтіліана? Яке місце посідають досягнення риторів та ораторів доби Античності в ораторській діяльності сучасного викладача? Відповіді на ці та інші запитання не лише підкреслюють актуальність нашого предмету дослідження, але й засвідчують необхідність пошуку методів і засобів забезпечення ефективності ораторської діяльності сучасного викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники історії риторики вивчають її з різних боків. Загальні історичні аспекти розвитку риторичного знання окреслено в більшості підручників і посібників із риторики й ораторського мистецтва. Водночас окремі дослідження присвячені історії розвитку педагогічної риторики (Г. Бондаренко, О. Кучерук), розвитку риторики як навчального предмета професійного спрямування в системі підготовки майбутніх фахівців (Л. Ткаченко), становлення юридичної риторики як складової теорії держави і права (О. Олійник), історії красномовства крізь призму педагогічної риторики (О. Кучерук). Екзистенційні виміри риторики окреслює у своїх наукових

розвідках М. Препотенська. Взаємозв'язок логіки та риторики, прослідковуючи вплив ораторів доби Античності на розвиток риторичного знання, розкриває Н. Колотілова. На величності впливу слова оратора на політичний устрій і життя людини в часи Стародавньої Греції та Риму вказує В. Гофман. Привертають увагу ґрунтовні дослідження античної риторики О. Гончарової, А. Козаржевського, часткові наукові розвідки Н. Мандрик, О. Обласової, Т. Токаревої.

Незважаючи на об'ємність вивчення історичної спадщини риторики, залишається мало дослідженим питання внеску ораторів доби Античності в риторичну підготовку та ораторську діяльність сучасного викладача.

Мета статті – з'ясувати роль і місце досягнень риторів та ораторів доби Античності в риторичній освіченості й ораторській діяльності сучасного викладача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Риторика як наука про ораторське мистецтво та красномовство своїм корінням сягає доби Античності. Її батьківщиною вважається Стародавня Греція, де, за твердженням Г. Бондаренка (2012), поважним громадянином видавалася лише та особа, яка володіла ораторським мистецтвом і вміла гарно й переконливо виступати публічно (с. 8). Публічні виступи були досить поширеним явищем, адже оратори виступали на різноманітних народних і політичних зібраннях, судових засіданнях та урочистих заходах, виголошуючи дорадчі, епідейктичні, судові промови.

Вчення Ісократ. Підготовку до ораторської діяльності проходили у школах риторики під керівництвом відомих риторів – учителів риторики. Одним із найвидатніших вважається учень Горгія – Ісократ, який переважно навчав політиків і полководців. Риторика, на його думку, є силою знання, якою можна оволодіти у процесі навчання (Бондаренко, 2012, с. 12–13), «гімнастикою духу», що розвиває мисленнєво-мовленнєві якості (Гофман, 2014, с. 30). У своїй школі Ісократ започаткував канон побудови ораторського твору, згідно з яким публічна промова містить чотири складові: вступ, виклад теми, спростування аргументів опонента, висновки. Як зазначають С. Абрамович і М. Чікарькова (2001), давньогрецький ритор звертав увагу в публічних виступах не стільки на новизну, скільки на майстерність виголошення промови, не на своєрідність вибору теми, а вміння її розробити, наповнити доцільним змістом і викласти слухачам (с. 27). Ми поділяємо це твердження, адже оратор може найцікавішу промову виголосити так, що вона залишиться поза увагою аудиторії. І, на перший погляд, начебто неважливу тему наситити влучно й дозовано підбраною інформацією і припіднести її, сформувавши післядовільну увагу та активний пізнавальний інтерес у слухачів.

Як зауважує Н. Колоділова (2007), Ісократом було введено поняття «думка більшості». Вважаємо справедливим бачення, що оратор має завоювати думку більшості, отримавши схвалення його промови. Адже, якщо сучасний викладач не завоює увагу аудиторії, не зробить промову цікавою, інформативною й переконливою для більшості слухачів – його виступ не задовольнить їх потреби, не сформує інтересу до вивчення навчальної дисципліни, не буде сприйнятим аудиторією як важливий, потрібний і вартий витрати часу.

Аристотель як засновник науки риторики. Відомим ритором, який надав риторичі статусу науки, є Аристотель. Написавши першу ґрунтовну працю «Риторика», він заклав основи її вивчення як навчальної дисципліни у школах та академіях, вдало поєднавши теорію з практикою виголошення публічних промов. Відомо, що вона входила у сім вільних мистецтв, які склали основу освіти людини.

Риторику Аристотель (2018) визначив як можливість знаходити можливі способи переконання щодо кожного окремого предмету. На відміну від інших мистецтв, за його твердженням, вона навчає знаходити способи переконання для будь-чого, що виходить за межі спектру її досліджень. Натомість кожна наука може навчати й переконувати лише тому, що належить до її предметної області, наприклад, лікарське мистецтво – тому що сприяє здоров'ю або призводить до хвороби, геометрія – щодо можливих між величинами змін, арифметика – щодо чисел (с. 13). Тобто риторика постає як наука про мистецтво переконання. Виділені Аристотелем положення сьогодні складають основу теорії аргументації.

Названі давньогрецьким ритором три способи переконання сучасний викладач реалізує у своїх публічних виступах, а саме: перші залежать від особистості оратора, другі – від слухача, треті – від самої промови (Аристотель, 2018, с. 14). По-перше, викладач має завоювати довіру аудиторії, в іншому разі подана ним інформація сприйматиметься досить критично й з недовірою, здатність довести щось чи переконати слухачів виявиться для нього непосильним завданням. Довіра – основа будь-яких стосунків. Для оратора вона є основою для сприйняття як його самого, так і матеріалу, і виступу загалом.

Особистість викладача відіграє важливу роль у сприйнятті інформації та публічної промови. Нами виділено чинники, що обумовлюють завоювання довіри до оратора, зокрема позитивний імідж, авторитет, високий рівень професійних знань і вмінь, відповідальне ставлення до професійної діяльності, упевненість, лідерство, чесність, правдивість, природність, щирість, відкритість, почуття гумору, довіра до цільової

аудиторії (Красницька, 2020, с. 342). Аристотель (2018) відзначає три чинники – розум, чесноти, прихильність (с. 112).

По-друге, як зазначає Аристотель (2018), докази (аргументи) залежать від слухачів, які переживають певні емоції під впливом промови, оскільки ми ухвалюємо рішення під дією задоволення чи незадоволення, любові або ненависті (с. 14). Готуючись до публічного виступу, викладач має проаналізувати аудиторію, з якою буде працювати, скласти її профіль (портрет). Кожна аудиторія відрізняється одна від одної за соціально-психологічними, соціокультурними та професійними характеристиками. Сила аргументів у промові залежить від слухачів, адже вони ухвалюють рішення, сприймають інформацію, приймають або заперечують названі оратором положення. До того ж, підбираючи навчальний контент, викладач орієнтується на потреби й запити слухачів, актуальність матеріалу в конкретній аудиторії. Таким чином, можемо зазначити, що головну роль в ораторській діяльності відіграє слухач, на якого спрямований публічний виступ.

По-третє, за Аристотелем (2018), сама промова переконує нас у тому разі, коли оратор виводить істину з доказів, що виявляються в наявності для кожного окремого питання (с. 15). Викладач має навчитися працювати з контраргументами аудиторії, що можуть з'явитися під час виступу. Зокрема він повинен на них адекватно реагувати, приймати думку слухача й вести обґрунтовану дискусію. До того ж від аудиторії викладач може отримати для себе цінну інформацію або нові ідеї.

Аристотелем (2018) було з'ясовано формулу публічного виступу: промова = оратор + предмет, про який він говорить + аудиторія. Давньогрецьким ритором наголошено на головній ролі слухачів у виступі, як ми і зазначали (с. 23). Вагомого значення набуває імідж оратора, оскільки він здійснює на них вплив. На нашу думку, викладач є зразком для наслідування й лідером в аудиторії. Знаходимо підтвердження в Аристотеля, який зауважує, що «оратор має сприйматися серйозною людиною та володіти тим, що складає предмет прагнення всіх або більшості, або добродесних, або розумних людей» (с. 36). Тобто одним із показників успішності викладача є прагнення слухачів наслідувати його, ідентифікувати себе з ним, брати приклад, володіти таким обсягом чи такими ж знаннями, професійними якостями, уміннями, як він.

Для викладача вищого військового навчального закладу на сьогодні важливим є наступне твердження Аристотеля (2018): «...найбільшою повагою користуються люди справедливі й мужні, тому що мужність приносить користь під час війни, а справедливість і в мирний час. Мужність – чеснота, завдяки якій у небезпеці люди здійснюють прекрасні

вчинки, керуючись законом та підкоряючись йому» (с. 60). На нашу думку, викладач вищого військового навчального закладу має на власному прикладі проявляти мужність і виховувати її у слухачів, які сьогодні захищають територіальну цілісність та незалежність України.

Аристотель (2018) важливу роль відводить умінню оратора користуватися голосом. Зокрема зазначає, як варто змінювати гучність, інтонацію в кожному окремому разі, для передачі різних емоцій. Звертає увагу на силу, гармонію та ритм (с. 218). Володіння голосом відіграє важливу роль у красномовстві сучасного викладача. Згідно з теорією А. Меграбяна (2001), інформація від оратора сприймається через слово (7%), голос (38%), міміку, жести, погляд, рухи тіла (55%) (с. 233). Голос створює образ оратора, сприяє розпізнаванню його психічного стану, емоцій, ставлення, виявленню психічної індивідуальності (Хміляр, 2016, с. 138).

Отже, Аристотелем було закладено ґрунтовну основу сучасної риторики, адже основні його положення актуальні й нині в ораторській діяльності викладача. У своїй праці давньогрецький ритор описав мистецтво побудови та виголошення різних видів промов, її структури, використання мовних засобів, наголосив на ролі аудиторії, виокремив стилі оратора, описав сутність і вплив на різні емоції під час виступу.

Постать Демосфена як оратора. Відомий оратор Стародавньої Греції Демосфен на власному прикладі довів пізніше висловлювання Цицерона «Поетами народжуються, ораторами стають». Маючи слабкий голос, погану дикцію, негарну звичку посмикувати плечем, він «провалив» свій перший виступ, оскільки аудиторія не пробачила йому професійної неспроможності (Козаржевський, 2017, с. 18). Винісши із невдалої промови гарний урок, Демосфен чудово впорався зі своїми вадами. Довгі тренування з читання уривків із поезій із камінцями в роті, перекрикування шуму хвиль на березі моря, вивчення промов на пам'ять, а також ретельна підготовка до кожного виступу принесли йому справжню ораторську славу (Колотілова, 2019, с. 37). Метою Демосфена було переконати слухачів і заразити їх своїми ідеями. Його промови зазвичай відмічалися напруженістю й динамічністю (Козаржевський, 2017, с. 18–19). Риторичні запитання, порівняння, метафори, жвавість думки, дотепність посилювали враження від виступів Демосфена (Бондаренко, 2012, с. 49). Він вважав, що попередня підготовка промови показує справжню відданість народу, у чому й полягає служіння йому. Натомість виявлення байдужості до того, як сприйме виступ більшість аудиторії, означає розраховувати більше на примус, ніж на переконання (Колотілова, 2019, с. 37–38).

Так само можна зазначити, що сучасний викладач «служить» своїм слухачам. Ретельно готуючись до навчальних занять, знаходячись постійно у творчому пошуку, він створює той навчальний контент, що буде актуальним і затребуваним в конкретній аудиторії, даватиме їй потрібні інструменти, розвиватиме світогляд та культуру мислення, допомагатиме становленню професійного фахівця. Через заняття й інші публічні виступи викладач поширює свої погляди, заражає слухачів власними ідеями, мотивує їх до навчання, самопізнання та самовдосконалення.

Цицерон – видатний теоретик і практик ораторського мистецтва Древнього Риму. Продовжувачем традицій давньогрецької школи риторики Аристотеля став Марк Туллій Цицерон, з ім'ям якого асоціюється розквіт ораторського мистецтва та красномовства у Стародавньому Римі. Здобувши ораторську славу на політичному й судовому поприщі, він висунув ідеал освіченого оратора-філософа, полум'яного патріота (С. Абрамович, М. Чикарькова, 2001, с. 31), людину високої культури, яка знає філософію, літературу, історію, право, добре володіє простим і високим стилем, розуміє вплив ритму на аудиторію, уміє примусити плакати й сміятися, може владарювати душею. У його постаті має відчуватися освіченість, бути міра наслуханості й начитаності (Бондаренко, 2012, с. 62). Справжній оратор повинен дослідити, переслухати, перечитати, обговорити, розібрати, випробувати все, що зустрічається людині в житті, оскільки в ній він обертається і вона служить йому матеріалом (Цицерон, 2018, с. 236).

Оратор має любити свою справу, вивчати правила ораторського мистецтва, бути гарним практиком, уміти будь-яке запропоноване йому питання викласти розумно, струнко, красиво, так, щоб воно запам'яталося й було гідно виконано (С. Абрамович, М. Чикарькова, 2001, с. 33). Незважаючи на те, що Цицерон говорив і про важливість природних здібностей до красномовства, свої ораторські успіхи пов'язував насамперед з освітою, а не з талантом (Колотілова, 2007, с. 136). Сучасному викладачу для цього потрібно не лише на високому рівні володіти навчальною дисципліною, яку він викладає, бути фахівцем у певній галузі знань, а й мати суміжні знання, широкий світогляд, розвинену ерудицію, багато читати літератури різної тематики та жанрів і зокрема володіти риторичними знаннями.

Цицерон вважав, що риторика навчає впливати словом на розум людей (Козаржевский, 2017, с. 85). У зв'язку з цим наголошував на тому, що ораторському мистецтву потрібно навчатися, адже «...красномовство є дечим таким, що дається важче, ніж це здається, і народжується з багатьох знань та старань» (Цицерон, 2018, с. 12), «...оратор без красномовства

навіть називатися оратором не вправі» (там само, с. 107). «...Ораторське мистецтво, спираючись на знання предмета, виражає словами наш розум і волю з такою потужністю, що його натиск рухає слухачів у будь-який бік» (там само, с. 237), що підкреслює вплив оратора на аудиторію, викладача на слухачів.

Цінним для сучасного викладача вважаємо визначені Цицероном три основні завдання оратора: навчати, приносити насолоду, спонукати (Козаржевський, 2017, с. 34). Навчати – давати знання; приносити насолоду – передавати позитивні емоції та створювати сприятливу психологічну атмосферу в аудиторії, викликати емоційний відгук у слухачів; спонукати – мотивувати через ораторську діяльність до навчання, спонукати до дій, вчинків, особистісного та професійного розвитку, самовдосконалення.

Давньоримський оратор відмічав гармонійність у використанні риторичних прийомів і змісту виступу. Як зазначає А. Козаржевський (2017), ораторська промова, за Цицероном, має бути дещо піднятою над повсякденністю й разом не можна зловживати поетичністю, оскільки перебільшена пластичність образів у сприйнятті слухачів може заважати діловій інформативності (с. 34). У будь-якому разі оратор схиляє слухачів до своєї думки, переконуючи їх, зацікавлюючи, збуджуючи (Цицерон, 2018, с. 199). Структурована промова, насичена доцільним змістом, влучно підібраними риторичними прийомами, ґрунтовними доказами, за необхідності контраргументами, ясно, лаконічно й красиво виголошена здійснює значний вплив на слухачів, і це було актуальним в усі часи.

Отже, за Цицероном, через ораторську діяльність людина впливає на навколишніх. Володіння ораторським мистецтвом і красномовством дає їй змогу досягати успіху в будь-якій сфері через публічне мовлення. Викладач мотивує, навчає, спонукає до дій, поширює наукові ідеї, змінює життя слухачів. «...Справжня сила ораторського мистецтва та красномовства в тому, що вони осягають початок, сутність і розвиток усіх речей, переваг, обов'язків, усіх законів природи, що управляє людським характером, мисленням та життям; визначають звичаї, закони, права, керують державою і вміють що завгодно та про що завгодно сказати красиво й змістовно» (Цицерон, 2018, с. 244).

Настанови оратору Квінтіліана. У Стародавньому Римі шкільна освіта складалася з трьох ступенів: перший – школа літератора, у якого вчилися читати, писати та рахувати; другий – школа граматики, де вивчали класичних письменників; третій – школа ритора, у якого оволодівали ораторським мистецтвом і красномовством (Колотілова, 2007, с. 138). Відомим ритором був Марк Фабій Квінтіліан, який видав 12 книг

«Риторичних настанов». Як зазначає О. Гончарова (2013), ця праця представляє розгорнуту програму тривалого виховання, що передбачає всебічну підготовку оратора (с. 269).

«Риторичні настанови» відображають сутність і значення риторики, процес виховання й навчання оратора, процес складання та виголошення промови, вимоги до неї й оратора, роль і види доказів, процес їх спростування, збудження пристрастей під час виступу. У другій та дванадцятій книгах розглянуто постать оратора, у яких Квінтіліан описує його знання та якості, наголошує на чесності, виділяє спектр книг, які він має опанувати, й навіть дає рекомендації, чим йому можна займатися після закінчення ораторської кар'єри.

Риторику Квінтіліан (1834) визначає найперше як науку гарно говорити (с. 146), красномовство – найчудовішою та прекрасною справою, невіддільною від чесності й чеснот (с. 153). Оскільки риторику часто ототожнювали з мистецтвом обману, відомий ритор захищає її через затвердження моральних якостей, якими оратор повинен володіти (Гофман, 2014, с. 47). Квінтіліан (1834) вимагає від оратора передусім чесності (с. 150), вважає, що дар слова даний людині від Бога (с. 151), але йому потрібно обов'язково навчатися (с. 155).

Приділяючи велику увагу у своїй праці питанням побудови промови залежно від її мети, формуванню аргументації на доведення своїх положень чи спростування доводів опонента, Квінтіліан зупиняється на її запам'ятовуванні й зокрема виголошенні. Як зазначає Н. Колотілова (2019), відомий ритор вважав, що саме виголошення промови визначає успіх оратора. Адже, на його думку, навіть посередня, але гарно виголошена промова справить на слухачів краще враження, ніж прекрасна за змістом, але погано виголошена. У зв'язку з цим Квінтіліан акцентував на володінні оратором голосом і рухами тіла (с. 64). Без виголошення немає ораторської промови (Гофман, 2014, с. 47) Переконати аудиторію може навіть «...одна думка, без допомоги слова, що нагадає слухачам заслуги кого-небудь, одне сумне обличчя, одна зовнішня краса, що уми захоплює» (Квінтіліан, 1834, с. 143). Як бачимо, важливість володіння оратором невербальними засобами мовлення підкреслював і Квінтіліан.

Риторика античності, як підтверджує О. Гончарова (2013), заклала основи європейського красномовства як соціокультурної традиції: професії ритора (Стародавня Греція) та оратора (Стародавній Рим) інтегрували в собі низку професій, пов'язаних із соціальним управлінням (юриста, політика, державного службовця, журналіста, філософа, філолога, педагога, психолога) (с. 367).

Висновки. Доба Античності славиться народженням і значним розквітом риторики як науки й діяльністю відомих риторів та ораторів, які зробили значний внесок у розвиток риторичного вчення й публічного мовлення. Їх спадщина заклала ґрунтовний фундамент ораторської діяльності сучасного викладача. Вивчення праць Аристотеля, Квінтіліана, Цицерона, увага до майстерності виголошення промови Ісократом, ознайомлення з текстами публічних виступів Демосфена, Цицерона дають змогу зрозуміти елітний статус риторики, пізнати історичні аспекти розвитку публічного мовлення, роботи оратора з аудиторією, підготовки виступу, практику виголошення здебільшого переконливих і протокольно-етикетних промов, збагатити себе цінними історичними довідками. Сучасний викладач в ораторській діяльності й нині реалізує формулу публічного виступу Аристотеля (оратор + предмет, про який він говорить + аудиторія), завдання оратора, визначені Цицероном (навчати, приносити насолоду, спонукати). Практика тренувань Демосфена доводить, що кожен викладач може й має оволодіти ораторським мистецтвом та красномовством. Високі вимоги Квінтіліана до оратора забезпечують ефективність ораторської діяльності викладача.

Перспективами подальших наукових розвідок є визначення портрету викладача як професійного спікера.

Література

1. Абрамович С. Д., Чікарькова М. Ю. Риторика : навч. посіб. Львів : Світ, 2001. 240 с.
2. Аристотель. Риторика. Поэтика : сборник. Москва : изд-во АСТ, 2018. 352 с.
3. Бондаренко Г. Л. Історія педагогічної риторики : навч. посіб. Київ : ДП вид. дім «Персонал», 2012. 276 с.
4. Гончарова О. М. Античне красномовство як феномен європейської культури : монографія. Київ : НАКККіМ, 2013. 416 с.
5. Гофман В. А. Слово оратора: Риторика и политика. Москва : кн. дом «ЛИБРОКОМ», 2014. 232 с.
6. Квинтилиан М. Ф. 12 книг риторических наставлений. Ч. 1. Кн. 2. Санкт-Петербург, 1834. С. 78–174.
7. Козаржевский А. Ч. Античное ораторское искусство. 3-е изд. Москва : ЛЕНАНД, 2017. 72 с.
8. Колотілова Н. А. Логіка і риторика: ретроспектива взаємозв'язку : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 272 с.
9. Колотілова Н. А. Риторика : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 232 с. URL: <https://subject.com.ua/pdf/275.pdf> (дата звернення: 15.08.2022)
10. Красницкая Ольга. Формирование доверия к оратору в публичном выступлении. *Наука и дигитализация в полза на бизнеса, образованието и туризма* : сб. научни доклади, съобщения и статьи XVI междунар. науч. конф. (Албена,

България, 07–08 септември 2020 г.). Том XIII. С. 340–346. URL: https://books.google.com.ua/books?id=ig_8DwAAQBAJ&pg=PA340&lpg=PA340&dq= (дата звернення: 13.08.2022)

11. Меграбян А. Психодиагностика невербального поведения. Санкт-Петербург : Речь, 2001. 256 с.
12. Хмільяр О. Ф. Психологія символічної регуляції дій і вчинків особистості : монографія. Київ : ТОВ «Контекст Україна», 2016. 380 с.
13. Цицерон. Об ораторском искусстве : трактаты. Санкт-Петербург : Азбука, Азбука-Аттикус, 2018. 496 с.

References

1. Abramovych, S. D., Chikarkova, M. Yu. (2001). Rytoryka [Rhetoric]: navch. posib. Lviv : Svit (ukr).
2. Aristotel (2018). Ritorika. Poetika [Rhetoric. Poetics]: sbornik. Moskva : izd-vo AST (rus).
3. Bondarenko, H. L. (2012). Istoriia pedahohichnoi rytoryky [History of pedagogical rhetoric] : navch. posib. Kyiv : DP vyd. dim «Personal» (ukr).
4. Honcharova, O. M. (2013). Antychne krasnomovstvo yak fenomen yevropeiskoi kultury [Ancient eloquence as European culture phenomenon] : monohrafiia. Kyiv : NAKKKiM (ukr).
5. Gofman, V. A. (2014). Slovo oratora: Ritorika i politika [Orator's Word: Rhetoric and Politics]. Moskva : kn. dom «LIBROKOM» (rus).
6. Kvintilian, M. F. (1834). 12 knig ritoricheskikh nastavleniy [12 books of rhetorical instructions]. Ch. 1. Kn. 2. Sankt-Peterburg, 78–174 (rus).
7. Kozarzhevskiy, A. Ch. (2017). Antichnoe oratorskoe iskusstvo [Ancient art of oratory]. 3-e izd. Moskva : LENAND (rus).
8. Kolotilova, N. A. (2019). Lohika i rytoryka: retrospektyva vzaiemozviazku [Logic and rhetoric: a relationship retrospective]: monohrafiia. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury (ukr).
9. Kolotilova, N. A. (2007). Rytoryka [Rhetoric] : navch. posib. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 232. Retrieved from: <https://subject.com.ua/pdf/275.pdf> (date of appeal: 15.08.2022) (ukr).
10. Krasnitskaja, O. (2020). Formirovanie doverija k oratoru v publichnom vystuplenii [Formation of trust in orator during public speech]. *Naukata i digitalizacziyata v polza na biznesa, obrazovaniето i turizma* : sb. nauchni dokladi, sobshheniya i statii XVI mezhdunar. nauch. konf. (Albena, Blgariya, 07–08 septemvri 2020 g.). Tom XIII, 340–346. Retrieved from: https://books.google.com.ua/books?id=ig_8DwAAQBAJ&pg=PA340&lpg=PA340&dq= (date of appeal: 13.08.2022) (rus).
11. Megrabyan, A. (2001). Psikhodiagnostika neverbalnogo povedeniya [Psychodiagnostics of non-verbal behavior]. Sankt-Peterburg : Rech (rus).
12. Khmiliar, O. F. (2016). Psykholohiia symvolichnoi rehuliatcii dii i vchynkiv osobystosti [Psychology of symbolic regulation of individuals actions and deeds]: monohrafiia. Kyiv: TOV «Kontekst Ukraina» (ukr).

13. Tsitseron (2018). Ob oratorskom iskusstve [About the art of oratory]: traktaty. Sankt-Peterburg : Azbuka, Azbuka-Attikus (rus).

THE HERITAGE OF ANTIQUITY RHETORICIANS AND ORATORS IN THE MODERN TEACHER ORATORY ACTIVITY

O. Krasnytska

The article examines the historical aspect of the formation of rhetoric as a science of oratory and eloquence. The heritage of Antiquity rhetoricians and orators in the modern teacher oratory activity is analyzed. The main provisions of ancient Greek and Roman philosophers' works, which form the basis of current rhetoric and public speaking are highlighted. The figures of the best rhetoricians and orators' teachers of Ancient Greece and Ancient Rome, who made the greatest contribution to the development of public speaking, are presented.

Isocrates' views on rhetoric as the power of knowledge that develops orator's thinking and speaking qualities and the skill of public speech proclamation are presented. The teaching of Aristotle, the founder of rhetoric as the art of persuasion, the orator's ability to find the possible ways of persuasion on each individual subject is analyzed. Three types of methods of persuasion are reflected (the first depends on the speaker's personality, the second – on the listener, the third – on the speech itself) in the modern teacher oratory activity. The public speaking formula has been revealed. The importance of characterizing the audience with which the teacher works is emphasized.

The figure of Demosthenes is characterized as an orator who mastered oratory and eloquence through systematic training having overcome all his defects. It has been found that the main purpose of his public speeches was to convince listeners and instill in them his own ideas. The main aspects of Cicero's rhetoric, which are valuable for a modern teacher, are highlighted. His views on the orator's figure are presented, tasks are defined (to teach, to give satisfaction, to motivate) and their implementation in the teacher's oratory activity is shown. The harmony in the speaker's use of rhetoric techniques and the content of speech is reflected. Quintilian's teaching on rhetoric as the science of speaking well is presented, his instructions to an orator are characterized.

Key words: teacher, orator, oratory activity, public speech, rhetoric, art of oratory, eloquence.

Красницька Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри суспільних наук гуманітарного інституту Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (м. Київ, Україна). E-mail: Olya271272@ukr.net

Krasnytska Olha Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Social Sciences of Ivan Cherniakhivsky National Defense University of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: Olya271272@ukr.net